

HRVATSKA KULTURNA PROMIDŽBA KAO JEDAN OD PREDUVJETA OČUVANJA NACIONALNOG IDENTITETA HRVATA U INOZEMSTVU

Zdenka WEBER

*Samo zajednički duh europskog čovjeka
 koji prepoznaje svoje vlastite korijene i
 koji je otvoren svim novim obogaćenjima i izazovima
 može omogućiti stabilnost i dugovječnost ujedinjene Europe.*
 (Tanjić, 2004., 11)

Iseljavanje Hrvata iz matične zemlje povijesna je činjenica koja se u različitim razdobljima europske i svjetske povijesti događala različitim intenzitetom. Jednako je tako činjenica da su u razdobljima ekonomskih problema i otežanih uvjeta zbrinjavanja svakodnevne egzistencije »trbuhom za kruhom« odlazile mnoge generacije Hrvata, pretežno iz tzv. pasivnih krajeva s manjim ekonomsko-razvojnim potencijalima, dok su u razdobljima političkih lomova, osobito vezanima uz vihore Prvog te napose Drugog svjetskog rata, podjednako emigrirali ljudi iz svih krajeva Hrvatske. U svakom slučaju, trajno se »u svijet« najviše odlazilo s područja u kojima ni poljoprivreda, a kamoli industrija nisu bile razvijene, a osiguravanje »kruha svagdašnjega« bilo je teško i mukotrpno. Ideja o dalekom svijetu kao »zemaljskome raju« u kojemu će biti ispunjena žudnja za boljim životom u osnovi je svakog, pa tako i hrvatskog iseljavanja. Pri tome je, sve do Drugog svjetskog rata, daleka Sjeverna Amerika bila jedan od ciljeva za kojim se najčešće žudilo, a sličnim se intenzitetom odlazilo i u Australiju kao »obećani Eldorado«. Novovjekci su emigracijski procesi u većoj mjeri usmjereni na europske države, među kojima Savezna Republika Njemačka, svojom veličinom i ekonomskim *boomom* nakon Drugog svjetskog rata, predstavlja najpoželjniji cilj useljavanja, ne samo za Hrvate.¹ Bilo kako bilo, današnja je situacija takva da ne postoji nijedna ekonomski razvijenija europska ni svjetska država u kojoj nema Hrvata sada već druge, treće, pa i mnogo starije generacije.

Osamostaljenje hrvatske države na početku devedesetih godina 20. stoljeća, ostvarenje dugoga sna o vlastitoj neovisnoj državi s demokratskim ustrojem

¹ Naseljavanje SR Njemačke primjerice turskom populacijom otvara potpuno nove kulturološke obzore, o kojima njemačke i turske znanosti zacijelo vode računa i imaju što istraživati.

i uvjetima za slobodan gospodarski razvitak, današnja realnost u čijem su ostvarivanju iseljeni Hrvati svojim priložima itekako zdušno sudjelovali, u žarište interesa postavilo je na nove načine osmišljenu brigu o Hrvatima u inozemstvu. Na ovome mjestu neće biti riječi o svim institucionalnim pokušajima ustanovljivanja brige o hrvatskim iseljenicima. Kako je ovo tekst u prvom redu posvećen problematici hrvatske kulturne promidžbe u svijetu, namijenjene nacionalnom osvješćivanju i očuvanju nacionalnog identiteta Hrvata izvan Hrvatske, na ovo je mjestu dovoljno tek ustvrditi da je žar hrvatskoga domoljublja, iniciran razarajućom srpskom agresijom na hrvatske krajeve, koja je prouzročila tragična uništenja dobara, ljudske žrtve i razaranja brojnih spomenika hrvatske kulture, danas, 20 godina nakon početka Domovinskoga rata, nedvojbeno ohlađen. Namjerno koristim pridjev »ohlađen«, a ne »ugašen«, jer bi zacijelo bilo pogubno kada ne bi bilo vatrene želje za izgradnjom trajnih mostova s iseljenim Hrvatima i u Hrvatskoj kao domovini njihova podrijetla ni inicijativa i akcija za kontinuirano ostvarivanje težnje da se i kod novih, mladih generacija Hrvata u inozemstvu sačuva i nadograđuje svijest o kulturi naroda iz kojega su potekli. Upravo su u tom smjeru, s ciljem promicanja hrvatskih kulturnih sadržaja, usmjerene akcije i projekti koje danas provodi Hrvatska matica iseljenika, Uprava za međunarodnu kulturnu suradnju Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Samostalna služba za Hrvate u inozemstvu i kulturu Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske, a ne znatno manje i Hrvatska turistička zajednica te druge državne, regionalne i lokalne institucije kojima je zadatak, a ne samo vruća želja, u inozemnim sredinama u kojima žive Hrvati, prvenstveno njima, ali i njihovim sugrađanima, svim građanima države primateljice, predstaviti vrijedne hrvatske kulturne i umjetničke sadržaje.

Već je desetljećima, još duboko iz vremena bivše Jugoslavije, uvriježena praksa udruživanja Hrvata u inozemstvu u kulturna društva. I djelovanje Katoličke crkve, osnivanjem hrvatskih katoličkih misija u svijetu, odigralo je važnu ulogu u okupljanju hrvatskih građana i njihovom povezivanju s matičnom zemljom (Lipovčan, 1998., 149-151). U tim su društvima, osobito nakon hrvatskog osamostaljenja, organizirana brojna gostovanja umjetnika i predavača koji su iseljenicima približavali hrvatske kulturne, a u znatnoj mjeri, kroz predavanja, i političke sadržaje. Osobno sam se, tijekom deset godina provedenih na radu u Berlinu, do 2001. godine imala priliku i aktivno, kao dopredsjednica Hrvatskog kulturnog društva »Vladimir Fran Mažuranić« (Weber, 2011.),² upoznati

² Uz objavljeni tekst, u kojemu sam opisala proslavu održanu 23. studenog 2010. godine, kao i lik Vladimira Frana Mažuranića (1859.—1928.), izdanka legendarne hrvatske obitelji Mažuranić, književnika koji je od 1913. godine do smrti živio u Berlinu, gdje je i pokopan,

Z. Weber: *Hrvatska kulturna promidžba kao jedan od preduvjeta očuvanja...*

i sudjelovati u djelovanju Hrvata u Saveznoj Republici Njemačkoj. Doista, velika je žed naših iseljenika za napajanjem na izvorima hrvatske kulture i svim programima koje im se predstavi, velika je njihova glad za spoznajama do kojih u domovini prije odlaska nisu mogli doći, jer su uglavnom niže obrazovne razine ili su već rođeni u inozemstvu, a velika je i njihova zahvalnost kada im se na primjeren način ponudi sudjelovanje u takvim kulturnim događanjima. Također, veliko je njihovo zalaganje oko organiziranja gostovanja hrvatskih umjetnika i predavača u njihovim sredinama te oko zdušnih priprema tih događanja, popraćenih, dakako, kulinarskim poslasticama.

Kako sam nakon petogodišnjeg rada u *Deutsche Oper Berlin* (Njemačka opera u Berlinu), dakle s pozicije hrvatske iseljenice na privremenom radu u Njemačkoj,³ preuzela diplomatsko zvanje prve tajnice za kulturu u hrvatskom diplomatskom predstavništvu,⁴ mogla sam »iz prve ruke« doživljavati, pratiti, pa čak i usmjeravati hrvatsku kulturnu promidžbu u Berlinu. Iz tog bih iskustvima bogatog razdoblja navela samo dva projekta koje sam provodila, a koje su Hrvati u Berlinu primili s osobitom zahvalnošću, a njemačka sredina prihvatila kao važne kulturne događaje. Na prvom je mjestu koncertni nastup Zbora, Orkestra i solista Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu u najljepšoj berlinskoj koncertnoj dvorani *Konzerthaus am Gendarmenmarkt* u listopadu 1998.,⁵ a na dru-

želim i ovom prigodom zahvaliti berlinskim Hrvatima što su me proglasili njihovom počasnom članicom. Doista, poput mnogih sličnih kulturnih društava u svijetu, i berlinsko se uspjele održati još od nekadašnjih »željeznih vremena«, kada nije bilo lako nositi hrvatsko ime, pa sve do danas, kada se i Hrvatska priprema za ulazak u Europsku uniju.

³ O pojmu »privremenoga rada«, toj lukavo smišljenoj sintagmi koja je živote hrvatskih radnika, koji su osobito u šezdesetim godinama 20. stoljeća odlazili na rad u druge države, a taj se radni životni period pretvorio u trajni život »vani«, jer došla su djeca, pa i unuci, a povraci su sve dalji, trebat će zacijelo, ne samo sociološki nego u znatnoj mjeri i psihološki, još promišljati i istraživati. Tek smo u novije vrijeme svjedoci da se hrvatski, sada već umirovljeni, radnici vraćaju u domovinu kako bi konačno uživali u kućama koje su desetljećima gradili. Uopće, to je tematika kojoj valja posvetiti primjerenu pozornost jer znatno obuhvaća i pitanja živosti hrvatskog nacionalnog identiteta u iseljeništvu. Naime, vođeni stalnom težnjom povratka u domovinu, većina Hrvata se nikada nije asimilirala u države primateljice i tu je svoju živu nacionalnu svijest zdušno prenosila i na svoju djecu.

⁴ Prvo sam s diplomatskim zvanjem prve tajnice obavljala zadatke vezane uz kulturu, obrazovanje, znanost i šport u Generalnom konzulatu RH u Berlinu, a od 1999. godine, nakon preseljenja veleposlanstva iz Bonna u Berlin, do kraja mandata radila sam u istom zvanju i u Veleposlanstvu RH u SR Njemačkoj. Naime, nakon njemačkog ujedinjenja, Berlin je ponovno preuzeo funkciju njemačkog glavnog grada, što je značilo i sjedište veleposlanstava stranih država u staroj/novoj njemačkoj metropoli. Želim samo reći da su to bile iznimno zanimljive, radno i životno obogaćujuće godine jer sam imala mogućnost sudjelovati u doista »pionirskim« godinama rada u hrvatskom veleposlanstvu u Berlinu.

⁵ Zbor i Orkestar Hrvatskoga narodnog kazališta iz Zagreba održali su 19. listopada 1998. godine u Berlinu dobrotvorni koncert u korist Humanitarne zaklade za djecu Hrvatske. Osim

gom postavljanje spomenika Marku Maruliću, rad akademskog kipara Slavomira Drinkovića⁶ na berlinskom trgu uz vijećnicu *Wilmsdorf* u svibnju 2000. godine.

Zacijelo najugledniji Hrvat koji je točno četrdeset godina radio, bolje rečeno pjevao kao solist u Njemačkoj operi u Berlinu je bas Tomislav Neralić.⁷ Još sam radila u toj uglednoj kući, kada se 1997. godine od nje oprostio i kada mu je na pozornici, na kojoj je, kao i u zadnjoj ulozi pjevao, u Puccinijevim *Bohemima*, bio priređen veličanstven oproštaj. Dakle, bilo je itekako vrijedno Neralića ponovno dovesti u Berlin. Za to mi se pružila prilika upravo nakon prelas-

njih, u dvorani berlinskog *Konzerthausa* na trgu Gendarmenmarkt nastupili su solisti Ivanka Boljkovac, Ruža Pospiš-Baldani, Janez Lotrič, Tomislav Neralić i Neven Belamarić pod ravnanjem direktora Zagrebačke opere Vladimira Kranjčevića. Berlinskoj publici predstavljeni su, među ostalima, hrvatski skladatelji Vatroslav Lisinski i Jakov Gotovac, a hrvatski bas Tomislav Neralić, koji je u Njemačkoj operi u Berlinu čak četiri desetljeća utjelovljavao glavne vagnerijanske basovske uloge, kao i mnoge likove cjelokupnog repertoara, ponovno je zapjevao u njemačkom glavnom gradu. Stoga i ne čudi golemo zanimanje njegove nekada vjerne publike da ga ponovno čuje, sada u koncertnoj izvedbi. Na koncertu su, uz građane Berlina i mnoge Hrvate koji žive u tom gradu, bile i predsjednica Humanitarne zaklade Ankica Tudman i supruga gradonačelnika Berlina Monika Diebgente.

⁶ Kip visok 3,20 m, izrađen u bronci u Ljevaonici Umjetničke akademije u Zagrebu pod nadzorom Željka Maćešića, predstavlja Marka Marulića s knjigom u ruci, što je bila jasna poruka o stoljetnoj književnoj tradiciji Hrvata i važnosti «oca hrvatske književnosti» na njenom začetku još u 16. stoljeću.

⁷ Tomislav Neralić (Karlovac. 9. prosinca 1917.) fascinantnu je šezdesetogodišnju karijeru s oko 4 tisuće nastupa u više od 150 uloga i pedesetak koncertnih djela dijelio između Zagreba i Berlina, u čijoj je Njemačkoj (ranije Gradskoj) operi u angažmanu proveo četrdeset godina i dobio naslov komornog pjevača. Debitirao je još kao student Muzičke akademije 1939. u Zagrebu kao Redovnik u *Don Carlosu*. U svojem se drugom angažmanu u Zagrebu, od 1948. do 1955. godine, razvio u snažnu glazbenoscensku osobnost. Nastup na premijeri *Ukletog Holandeza* 1953. godine odredio je njegovu budućnost jednog od najistaknutijih vagnerijanskih pjevača svojega vremena. Holandez ga je 1955. odveo u berlinski angažman i u svijet, uključujući i milansku *Scalu* u kojoj ga je pjevao s Birgit Nilsson. Zahvaljujući svojem bas-baritonskom glasu velika opsega i golema volumena uz vrhunsku muzikalnost, blistavu memoriju, izvrsnu pjevačku tehniku i impresivan scenski izraz gradio je jednako uvjerljivo dramske i komične likove. Među njima ističu se Wagnerov Hans Sachs, kojega je tumačio i na antologijskoj zagrebačkoj premijeri *Majstora pjevača* 1969. godine, te Verdijev Falstaff. U Zagrebu su nezaboravni i njegovi Jago u *Otellu*, Scarpia u *Tosci*, Mozartov *Don Juan* (opera se tada izvodila na hrvatskom), Niko Marinović na praizvedbi Brkanovićeva *Ekvinocija* 1950., barun Ochs u *Kavaliru s ružom* u Rijeci, Don Basilio u *Seviljskom brijaču* i Mefistofele u *Faustu* na Splitskome ljetu, Lindorf/Coppelius/Dapertutto/Dr. Miracle u *Hoffmannovim pričama* u Bečkoj državnoj operi (u kojoj je bio angažiran od 1943. do 1947.), Holandez i Wotan u *Prstenu Nibelunga* u Berlinu i u svijetu kojim je prokrstaro. Njegov posljednji intendant u Berlinu Götz Friedrich smatrao ga je pjevačem s najbogatijom karijerom u ansamblu, isticao je njegov siguran, pouzdan, savjestan i predan odnos prema radu i smatrao ga nekom vrstom patrijarha s nevjerojatnim pozitivnim utjecajem, autoritetom čija se riječ poštuje.

ka u hrvatski Generalni konzulat kada sam, uz svesrdnu podršku tadašnjeg generalnog konzula g. Ilije Lukanovića, imala mogućnost organizirati gostovanje Opere HNK iz Zagreba. Koncertna izvedba opernih arija, u kojoj su sudjelovali hrvatski operni pjevači sopranistica Ivanka Boljkovac, altistica Ruža Pospiš-Baldani i bariton Neven Belamarić te slovenski tenor Janez Lotrič, održana je u sklopu humanitarne akcije »Za djecu Hrvatske«, na čijem je čelu bila gđa Ankića Tuđman, a u dvorani koja ima 1300 mjesta okupilo se više od 500 Hrvata. Bio je to u glazbenom, dakle umjetničkom, kao i kulturološkom, pa i političkom pogledu izuzetno važan događaj, a nazočni su Hrvati doživjeli vrhunske operne umjetnike u svojoj »drugoj«, njemačkoj domovini.

Spomenik Marku Maruliću⁸ postavljen je 27. svibnja 2000. godine u sklopu proslave 30. obljetnice partnerstva između Splita i berlinske općine Wilmersdorf, u kojoj je spomenik i postavljen.⁹ U povodu 10. obljetnice postavljanja Marulićeva spomenika 2010. godine u Berlinu objavljeno je više napisa u kojima su obnovljene uspomene na taj događaj, a berlinski Hrvati još i danas ponosno posjećuju spomenik, zadovoljni i njegovim izgledom i porukom hrvatske kulturološke opredijeljenosti koja je njegovim postavljanjem odaslana njemačkoj javnosti.¹⁰

⁸ Marko Marulić (lat. Marcus Marulus Spalatensis) (Split, 18. kolovoza 1450. — Split, 5. siječnja 1524.) hrvatski je književnik i kršćanski humanist, otac hrvatske književnosti. Često mu se dodjeljuje pridjev Splićanin. Maruliću se pripisuje prva uporaba riječi psihologija.

⁹ Kao anegdotu želim ukratko opisati prvi susret s gradonačelnikom općine Wilmersdorf, kada sam mu bila došla predočiti našu želju. Naime, tadašnji zamjenik ministra vanjskih poslova RH dr. Ivo Sanader, i sam Splićanin, žarko je želio da Marulić u Berlinu dobije ili ulicu ili spomenik. Dakle, u prvom sam razgovoru prenijela tu želju. Gradonačelnik mi je odgovorio da je riječ o staroj općini u kojoj nema novih ulica, a preimenovanje ne bi dorazilo u obzir. Tada me pitao tko je Marko Marulić. Rekla sam mu da je on hrvatski pjesnik i europski humanist. Uzeo je legendarni *Meyer Lexicon* i pod slovom »M« doista našao zapis: *Marulić Marko, kroatischer Dichter und europäischer Humanist*. Više ništa nije stajalo na putu ostvarivanju težnje da našem »ocu književnosti« bude postavljen spomenik, iako su se Nijemci začudili kada smo došli sa spomenikom većim od tri metra. Ali nisu negodovali i svečanost otkrivanja spomenika, na čelu s tadašnjim veleposlanikom RH u Berlinu prof. dr. Zoranom Jašićem, protekla je u vrlo dostojanstvenoj atmosferi. Nazočili su joj i dr. Ivo Sanader te predstavnici grada Splita na čelu s gradonačelnikom Ivanom Škarićem.

¹⁰ Navodim jedno od sumarnih sjećanja, objavljeno na internetu: *Marulićev put i dolazak u Berlin* — Iz zagrebačke Ljevaonice umjetnina put Berlina krenula je odlivena skulptura Marka Marulića, rad renomiranoga kipara Slavomira Drinkovića, spomenik kojim se željela obilježiti 550. obljetnica rođenja hrvatskoga pjesnika i europskog humanista. Spomenik je svečano otkriven 27. svibnja 2000. godine u berlinskoj središnjoj općini Wilmersdorf. Na ovaj način proslavljena je i 30. godišnjica suradnje gradova prijatelja Splita i berlinske općine danas proširenog imena Wilmersdorf/Charlottenburg. Tim činom je u Berlinu u biti obilježena 550. obljetnica rođenja hrvatskoga pjesnika i europskoga humanista Marka Marulića, što je i uklesano u mramorni postament (Marko Marulić 1450.—1524. *Kroatischer Dichter und Europäischer Humanist*). Postavljanje spomenika rezultat je inicijative dr. Ive Sanadera koji je još u prosincu 1998. godine taj prijedlog iznio u razgovorima s nekim članovima Bun-

Zaključne napomene

Hrvatska kulturna promidžba u inozemstvu jedna je od osnovnih djelatnosti Odjela za kulturu Samostalne službe za Hrvate u inozemstvu i kulturu Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske, čiji sam djelatnik, danas sa zvanjem ministra savjetnika. U ovom sam tekstu navela dva primjera iznimno uspješnih projekata kojima je Odjel za kulturu ostvario razloge svoga postojanja i djelovanja. Od 2000. godine do danas u hrvatskim diplomatskim predstavništvima diljem svijeta provedeno je na stotine projekata, bilo da je riječ o koncertima, izložbama, predavanjima, predstavljanjima knjiga, filmskim tjednima ili drugim vidovima predstavljanja hrvatske kulture i umjetnosti u inozemstvu. Dakako, Hrvati su važna, ali ne i jedina ciljna skupina kojima su ti projekti namijenjeni, budući da se hrvatsku kulturu općenito želi predstaviti građanima u zemljama primateljicama.

Od početaka hrvatske kulturne diplomacije jedan od važnih zadataka bilo je izdvajanje hrvatskih umjetnika iz bivše »jugoslavenske« nomenklature i na tom je planu već mnogo učinjeno. Informiranje inozemne javnosti, a za nas u konkretnom slučaju osobito važnog diferenciranja potrebnog za osvješćivanje nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu, što treba upućivati na činjenicu da je u pojedinačnim umjetničkim doprinosima doista riječ o izvornim hrvatskim proizvodima, nedvojbeno pridonosi podizanju razine ukupnog prepoznavanja hrvatske kulture i umjetnosti prošlosti i sadašnjosti kod inozemnih primatelja, kao i važnog formiranja hrvatske nacionalne svijesti. S time je povezano i jačanje ponosa da su upravo hrvatske kulturne osobnosti i umjetnici u svim razdobljima povijesnoga razvoja doprinosili cjelokupnom razvoju europske kulture. Određenosti mediteranske i srednjoeuropske pripadnosti u tome ne bi više trebale biti sporne. Učinjeni su veliki pomaci primjerice u izdavanju CD-ova s hrvatskom glaz-

destaga, a koji je rezultirao suradnjom s berlinskom općinom Wilmersdorf/Charlottenburg, pobratimom rodnoga Marulićeva Splita. Gradonačelnik Berlin-Wilmersdorfa Michael Wrasmann to je oduševljeno prihvatilo jer se upravo 2000. godine obilježavala i 30. obljetnica partnerstva Splita i Wilmersdorf/Charlottenburga. U tu akciju stoga je ponajprije uključen Split te zajednica Hrvata u Berlinu, a potom i Ministarstvo kulture, koji su trebali zajednički financirati projekt. Odbor za podizanje spomenika u Berlinu-Wilmersdorfu/Charlottenburgu radio je u sastavu: dr. Ivo Sanader (predsjednik), prof. dr. Mirko Tomasović, akademik Nikola Batušić, mr. Božo Biškupić, prof. dr. Nenad Cambi, prof. dr. Ante Stamać (kojega je po izboru za predsjednika DHK-a zamijenio akademik Slavko Mihalić), dipl. ing. Marina Matulović-Dropulić, dr. Zdenka Weber, dipl. ing. Josip Pavešić, dipl. ing. Venceslav Lončarić, Vladimir Maleković te splitski gradonačelnik Ivan Škarić i njegov zamjenik Miroslav Buličić. Oni su odabrali rad akademskog kipara Slavomira Drinkovića. Osim Drinkovića, tada (1999. godine) u Odbor ulazi i arh. Ljubomir Cota, koji radi rješenje postava spomenika, te Srećko Lipovčan čija će nakladnička kuća *Erasmus naklada* izdati prigodnu knjižicu o Marku Maruliću. Bila je to prva knjižica (na 48 stranica s tridesetak slikovnih priloga) na njemačkom jeziku sa svim relevantnim podacima o Marku Maruliću.

bom, prevođenju brojnih djela hrvatskog pjesništva i književnosti na strane jezike, uključivanju hrvatske filmske produkcije na inozemne festivale i druge manifestacije, afirmiranju hrvatske tradicijske kulture na različitim audio- i videozapisima,¹¹ postavljenim izložbama bilo muzejskoga ili individualnoga tipa, koje se nikada ne može dovoljno vrednovati. Doista, učinjeno je mnogo. Ali, je li dovoljno? Zasigurno nije. Možemo li biti posve zadovoljni? Sasvim sigurno ne. Željela bih izbjeći floskule. Logično je, naime, da u inozemstvu uvijek treba predstavljati ono najbolje. A to najbolje je nedvojbeno i financijski najzahtjevnije.

I na kraju, posebice na području glazbe, umjetnosti koja je po definiciji kozmopolitska, a to mi je područje kao muzikologinji najpoznatije, ostvarene su važne afirmacije hrvatskih glazbenika u svijetu (primjerice hornist Radovan Vlatković, pijanisti Ivo Pogorelić i u novije vrijeme Maksim Mrvica, operna umjetnica Renata Pokupić, violončelistica Monika Leskovar).¹² U smislu hrvatske kulturne promidžbe i njihovi su doprinosi iznimno važni. Afirmira se i hrvatsko klapsko pjevanje, a i to je izvorni hrvatski glazbeni unikum koji bi trebalo još više podržavati. Riječju, proteklih je dvadeset godina učinjeno mnogo, treba raditi još i više. Tada neće biti upitno očuvanje nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu, posebice mladih generacija. U velikom svjetskom orkestru hrvatsku će dionicu rado zasvirati svi koji su podrijetlom vezani uz krajeve Lijepa Naše. A potrebe za bogatstvima skladno zvučućega »svjetskog instrumentarija« već su zacrtane u svim programima, memorandumima, ugovorima, strategijama i inim teoretskim i kulturno-političkim spisima kojima je stalo do očuvanja kulturne raznolikosti i usklađenih odnosa među svim narodima svijeta. Željeni pluralizam kultura i doista »mirnodopska koegzistencija« nacionalnih kultura u ujedinjenoj Europi bit će stvarnost u kojoj svaki narod nalazi svoje vrijedno i pripadajuće mjesto. O mogućnostima koje u tom smislu mogu savjetodavno i akcijski pružati upravo Hrvati u inozemstvu, s obzirom na to da već imaju realna iskustva sa životom u, za Hrvatsku danas osobito važnoj, Europskoj uniji, čiji ćemo uskoro i sami postati članovi, treba dakako posebno voditi računa. To su sve teme za daljnja, itekako bitna promišljanja, istraživanja i postupanja.

¹¹ U ovom napisu nije posebno bilo riječi o folkloru, ali neophodno ga je trajno imati na umu, jednako u izravnom djelovanju hrvatskih kulturnih društava u svijetu koja uključuju i folklorne sekcije kao i u hvalevrijednim mogućnostima istupa na inozemne podije naše najuglednije institucije — Ansambla narodnih pjesama i plesova iz Hrvatske »Lado« iz Zagreba.

¹² Riječ je uglavnom o glazbenicima koji žive i rade u inozemstvu. Odlazak iz Hrvatske otvara bolje mogućnosti za afirmiranje jer se živi u inozemstvu i ima inozemne menadžere. To pak ulazi u tematiku ukupnoga »odljeva mozgova«, činjenice zbog koje Hrvatska nepo bitno trajno gubi svoje ponajbolje predstavnike, bilo da je riječ o umjetnostima, znanostima ili drugim područjima rada. Tema je to za neko drugo istraživanje.

Literatura

- Lipovčan, S. (1998.), Kulturni rad Hrvata u Berlinu (1974.—1990.), *Društvena istraživanja*, 7 (33-34): 149-151.
- Tanjić, Ž. (2004.), Kulturalni korijeni europskih integracija. U: *Hrvatski iseljenički zbornik 2005.* (str. 11), Hrvatska matica iseljenika.
- Weber, Z. (2011.), S domovinom uvijek u srcu, 30 godina Hrvatskog kulturnog društva »Vladimir Fran Mažuranić«, *Matica*, 60 (1-2).